

Јадранка и Светозар Радујко
КЊИГА О ИСИДОРУ

Библиотека МОЈ НОВИ САД

Уредник

Зоран Колунџија

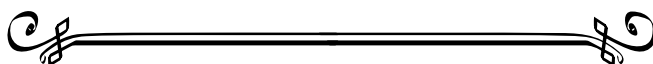
Рецензент

Мирослав Радоњић

**Издавање ове књиге помогао је
Секретаријат за културу града Новог Сада**

КЊИГА О ИСИДОРУ

илити тачније, избор узорних места
од многих писаца оног времена, и онога
што највише вреди знати о ИСИДОРУ БАЈИЋУ

написали

ЈАДРАНКА И СВЕТОЗАР РАДУЈКО

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

К А З А Л О

илити шта је где у овој књизи

ПРОЛОГ - 11. страна

ИМЕНАР ЛИЦА
илити ко је ко - 21. страна

Прво поглавље: ИЗ КРАТКИХ ПАНТАЛОНА ДО ИСПИТА
ЗРЕЛОСТИ, - 39. страна

Прича прва: О најранијем Исидоровом детињству, дечаштву и момковању – илити о селидби породице Бајић из Куле у Нови Сад; о Исином упису у Велику српску православну гимназију; о школским приликама и неприликама; о првој посети дечијој представи у Српском народном позоришту, - 41. страна

Прича друга: О Исидоровом првом упознавању са музичким вештинама – илити о његовим првим сазнавањима тадањег стања и домета српске музике, - 49. страна

Прича трећа: О утицању професора Јована Грчића и Тихомира Остојића на младог гимназисту Исидора – илити о њи'овом теоретичком објашњењу музике у позоришном комаду с певањем *Балканска краљица* и песми *Ђачки растанак* Бранка Радичевића, - 57. страна

Прича четврта: О Исидоровом испиту зрелости – илити како је музика већ тада била Исидорова највећа преокупација, - 65. страна

Друго поглавље: ПЕШТАНСКЕ ГОДИНЕ, - 71. страна

Прича прва: О српском Текелијануму у Будимпешти – илити како је Исидор прво уписао студије права, а завршио на пештанској Музичкој академији, - 73. страна

Прича друга: О повременим посетама за време ферија Панчеву, Ср. Карловцима и Новом Саду – илити како је Исидор још као студент стекао леп глас у српским певачким друштвима, - 83. страна

Прича трећа: О Првом конгресу музичара у Угарској – илити учествовању и говору Исидоровом на тему „Српска црквена, народна и играчка музика“, - 89. страна

Треће поглавље: ПОВРАТАК У ГИМНАЗИЈУ НОВОСАДСКУ - 97. страна

Прича прва: О намештењу Исидоровом у гимназији новосадској – илити „Ил’ усуд усудио, ил’ пуки случај тако допао; ил’ не знам како, тек тако је и добро је“, - 99. страна

Прича друга: О новосадским гимназијским беседама – илити како су ове беседе лежале свима, па и Исидору на срцу, - 105. страна

Прича трећа: О књизи Српске забаве г. Јована Живојновића, где је песме за певање Исидор компоновао, - 111. страна

Прича четврта: О Теорији правилног нотног певања – илити како је Исидор штампао званични уџбеник гимназијски, - 117. страна

Четврто поглавље: СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ - 123. страна

Прича прва: О Горскоме вијенцу Петра Петровића Његоша – илити о Исидоровој музици за Пролог Лазе Костића и Апотеозу Јована Живојновића, Његошу у славу и част, - 125. страна

Прича друга: О Браниславу Нушићу, новом управнику Српског народног позоришта – илити кафанске приче и нагађања о узроку Нушићевог доласка у Нови Сад 1904 године, - 131. страна

Прича трећа: О позоришном комаду с певањем Сеоска лола – илити како је Исидор наговорен да пише нову музику за овај комад, и о његовом раду са глумцима – певачима, - 137. страна

Прича четврта: О опери *Кнез Иво од Семберије* – илити како се Исидору дуго рађала мисао о писању музичко драмског дела по Нушићевом литералном подлошку, а испала опера; и о давно написаној симфонији *Милош Велики*, којој се после затурио траг, - 145. страна

И Н Т Е Р М Е Ц О - 159. страна

илити о Исидоровим љубавним заплетацима у шест слика

Пето поглавље: БАЈИЋЕВА МУЗИЧКА ШКОЛА - 177. страна

илити како и колико су на томе порадили Исидор и жена му Јулијана

Шесто поглавље: ИСИДОРОВА ПУТОВАЊА - 187. страна
Прича прва: С пута кроз српски југ – илити како је Књаз црногорски Никола I одликовао Исидора златном медаљом за ревност, - 189. страна
Прича друга: Путовање у Свету Гору – илити шта је Исидор са сремскокарловачким богословима доживео и видео на путу до Хиландара, - 209. страна

Седмо поглавље: ДИВАНИ „КОД БЕЛЕ ЛАЂЕ“ - 215. страна
Прича прва: О др. Јовану Јовановићу, о Чика Јови, о Змајови – илити како се свест народа мери по признању што га одаје заслужним људима, - 217. страна
Прича друга: О гостовању Београдског певачког друштва „Станковић“ у Новоме Саду – илити о важности улоге зборовође, односно диригента, - 224. страна
Прича трећа: Још дивана „Код беле лађе“ – илити шта су Исидор и његови пријатељи говорили о особеностима других народа и још неке приче, - 230. страна
Прича четврта: Многе су се теме отварале у овој чувеној кафани у којој се окуљао цвет српске интелигенције – илити како је Исидор наговорен да компоњује на стихове Милорада Петровића – Сељанчице, - 236. страна

Осмо поглавље: ЛЕТЊЕ ФЕРИЈЕ - 241. страна
Прича прва: О друговању са Пајом Марковићем – Адамовим - илити о заједничком доконовању у Сремским Карловцима и Старом Сланкамену, - 243. страна

Е П И Л О Г - 251. страна

УМЕСТО ПОГОВОРА - 265. страна
илити сећања протојереја Стевана Поповића негдањег Исидоровог
ђака а потом и пријатеља

ХРОНОЛОГИЈА - 273. страна
илити музички и остали догађаји забележени по реду којим су се
збили. а из Исидорова св времена

АЛБУМ ПОРОДИЦЕ БАЈИЋ
Споменар на њега и њему најмилије, - 327. страна

БИБЛИОГРАФИЈА - 379. страна
илити списак Исидорових музичких дела и теоретических радова

ЛИТЕРАТУРА - 389. страна

РЕЧ АУТОРА - 395. страна

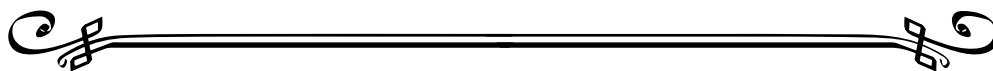
МУЗИКА зауставља време

Боље речено, она у најширем смислу даје илузију заустављеног времена. А осим тога, и буђење и трежњење код ње је најмање болно. Она је у том погледу изнад свих уметности. На крају, разуме се, изневери и она!

Иво Андрић

ПРОЛОГ

Срце моје, срце лудо,
Шта ти мислиш с плетивом?
К'о плетиља она стара,
Дан што плете, ноћ опара
МЕЂУ ЈАВОМ И МЕД СНОМ

Лаза Костић

Нека чамотиња ми отежава рад. Пређашња душманска зима, па сад и пролеће, савладаше ми тело, те сам већма између четири болничка собна зида, па мотам по свом досадашњем животу и раду. Мисли ме одводе у далеку прошлост, када сам као дете одстојавао и отпојавао читаве службе, вечерња, па и сама јутрења у Саборној цркви. После опет исто, ал' са мојим ученичким хоровима, из године у годину. Уз те миле успомене, које као да предишу тамјаном и смирном, звучи ми неописано мелодично свештениково јектеније, па тек ђачко и певачко појање. И та мила, рекао бих света сећања, доводе ме до неког узвишеног осећаја и расположења у којем се, писањем нота већ отежали прсти, ипак крећу да та размишљања и мисли испишу на хартију, док ме још глава служи. А у тим сећањима као „међу јавом и мед сном“ преплићу се људи, догађаји, године, успеси и падови, вере и невере. Да ли сам свему томе и ја присуствовао и допринео, или је по нешто и плод моје уобразиље, ко ће ли га знати?

Опхрва ме туга. Причини ми се да је све ништавно и да музике нема. Упитах се, јесам ли достојан својих предака, својих учитеља... кад изрони мој побратим Паја Марковић – Адамов. Помислих, зар ми већ дође судњи дан? Ал' заман, Паја развеза и врати ме Светосавским беседама у Српској великој православној гимназији. Као у некој измаглици поче он да ми ређа имена и године: 1855, др Ђорђе Натошевић и његова прва беседа, па имена Петра Николића, Морфидиса, Фрање Петрика, Александра В. Поповића, Јована Грчића, Тихомира Остојића... Напомену ми и Милутина Татића, Милутина – Мила Јовановића, Луку Поповића. Своје скромно изостави, а баш њи' четворо, још као ђаци гимназије дадоше предлог да приход од беседа иде сиромашним ђацима, што је управа Гимназије и Патронат одмах прихватио.

Створи се ту однекуд и мој врли ђак Милан Кашанин, који са великом захвалношћу говораше:

- Многи од нас, и ја са њима, не би свршио гимназију без помоћи из фонда који је створен од прихода са беседа. Јер оно у чему наша драга Новосадска гимназија никад није имала премца ни у једној гимназији широм лепе српске земље, то је што у њој млади Срби нису добивали само знање, новчане помоћи и упутства, него што су учили у њој да љубе свој род и да имају душу светлу, неустрашиву и слободну, пријемчиву за лепоту, меку и милостиву. Није била проста идеја, ни конвенционалан један програм, основати и годинама одржавати беседу. То је била задужбина, права и велика задужбина, од које је живео и крепио се цео народ кроз младе нараштаје.

Уз Кашанина, створи се ту и млади Милоје Милојевић, мој драги ђак, који пође мојим путем:

- Знате то ви г. Бајићу најбоље, да је наша Српска православна велика гимназија била огњиште око кога су се били окупили неколики наши музички таленти, и запаљени вашим одушевљењем за музику, са тога огњишта пошли у свет, у више стручне школе и постали угледни музичари.

Тек што се мало разгалих, уљуљан у похвале, стиже још једна, од г. Светолика Пашћана који ми упути још један усклик:

- Одајем своје дубоко поштовање и захвалност Милутину Татићу, Александру В. Поповићу, Јовану Грчићу, Тихомиру Остојићу, а посебно вама господине Исидоре, и хоћу да ваша имена буду забележена златним словима у историји Велике српске православне гимназије новосадске!

Та којем то срцу не би годило! Око ми засузи, па зар мени ове ловорике? Не, нисам само ја сам ... али годило ми је!

Онако тронут, нисам могао а да се не присетим првог разговора са мојим управитељем госн Пушибрком, када ступих на рад у гимназију:

- Вама г. Бајићу слободно смем казати, да хоћу од вас да се у цркви и црквеним песмама сутра не може мерити ни која певачка дружина у оностраном Српству, са нашим ученицима. Познато вам је ваљда да певачка друштва не поју у цркви наше народне песме већ туђе, нашем срцу немиле, ал' неће ваљда још дуго трајати, па ће се из ове гимназије наша народна црквена песма распространити по целом Српству.

С неверицом сам му одобравао јер је то било време кад сам узалудно слао моје предлоге патријарху Богдановићу да се по питању црквене музике морају сачинити озбиљне реформе. Сумњао сам да ће у томе бити успеха, ал' не рекох ништа.

- Увидеће ваљда на скоро и српска певачка друштва да је у нас Србаља једна вера, једна служба, једна тема црквена и да су и певачка друштва позвана да ту веру, да ту службу и ту црквену песму шире и распростиру, а не да увлаче у нашу цркву туђе песме, нашем срцу противне. Па главна циљ је српским певачким друштвима да придобију, негују и распростиру српске мелодије и српске песме и да чисте што се у народ са стране увукло.

Ах, да је знао шта ја знам, да је само мало завирио и порадио са певачким дружинама, не би било толиког његовог одушевљења. Тешка ће то бити работа, мишљах у себи, а у глави ми одзвањале литургије једна за другом, са правом српском црквеном песмом.

Шта сад то би? Која ли је ово година? Па да, година је 1902. а ја млад учитељ појања у мојој Српској гимназији новосадској! Мени је поверено да припремим Светосавску беседу! Отворио сам је Остојићевом *Свјете тихи*, песмом самој по себи високих уметничких вредности, а кад смо је обрадили, и када се као што је то овде био случај извела уз најтише певање, а опет чујно надалеко, онда није чудо што ју је публикум с толико одушевљења примио.

Тада су сви били пуни хвале и за моју *Песму о песми*. Хвала Богу навек, што никад заборавит нећу, што уврстих и *Српску рапсодију* Јована Пачуа и што је поверих шестошколцу тада, малом, озбиљном, преозбиљном Милоју Милојевићу. Рапсодија је

иначе пријала српском уху, а тај млади момчић приказао је лепо и вешто. Богме су га на изазов поздрављали дуго. Сигурно се и он сећа тога. Још могу да га видим за гласовиром како ме нетремице гледа и гута све што изустим.

Како га замислих, а он се појави ал' сад велик и опет озбиљан, пред цењеном новосадском публиком у гимназији. Говорио је неком у помен:

- Жив, елегантан, црне пути и белих зуба који су бљештали кад се смејао, а увек је био љубазан и насмејан. Украшен лепим и дубоким црним очима, задобио нас је чим се први пут појавио пред нама. Још чешће нас је звао своје дому. Музичирао је с нама и то са одушевљењем, увек пун нових тежњи. Мора се признати, драги мој господине Бајићу, да је за нас било читаво откровење када сте донели своју *Песму о песми* читаву вокалну „а capella“ кантату и *Десету руковет* Стевана Мокрањца. Маринковић, Јоксимовић, Топаловић, Бинички, Пачу па наравно и Ви, измењивали су се на програму уз Грига, Хајдна, Чајковског, Римског – Корсакова, Менделсона, Моцарта, Дворжака, Брамса...

Идила прве младости, и ваш пример правог учитеља будили су у нама музичаре и одушевљене љубитеље. Музика је звонила у домовима, у црквама, у концертним дворанама, позоришту а када падне мрак, по улицама Новог Сада. Није нам било тешко да данима учимо какву композицију па да је једне вечери одсвирамо под прозором идеала једног од наших другова.

- Све ја то знам драги мој Милојевићу. Кућа вам је навек била пуна музике. Знаш и за твог брата Милорада који је лепо свирао и још лепше певао, па твоји другари, онај Костић, па Бјелајац... Била је матера твоја код мене, жалила се да је не слушаш. Она по нотама и строгог стила, а ти за слободно свирање. Умиривао сам је саветом да те само пусти и не брине. Жалила се и да те је музика скроз залудела. Само музика, недељом у цркви, четвртом на Променади, па на Вашаришту, па кући право за гласовир. „Милоје ми просто проби главу лупом о клавир по цео дан. Полуде дете, па то ти је! Шта ми урадите од детета?!“ Рек'о сам јој да то не може никако бити зло, да ако се нешто тако страсно воли и том циљу све подређује, да то мора изаћи на добро.

- А ја се опет сећам да смо по некад код вас свирали и целу увертуру из Вердијевог *Набукодоносора* приређену од вас за тамбурашки збор, па смо то свирали и под нечијим прозорима, и видим још увек Дашу Стојшића како јуначки трза по жицама свог бегеша. Много је лепих сећања. Благодарехи нашим учитељима Грчићу, Остојићу, а посебно вама г. Бајићу и вашем заштитнику Васи Пушибрку, били смо у правом царству музике!

Натера ме тако... млади Милојевић да признам да јесте. Да ме је увек тетошио наш врли директор, госн Пуша, од миља како смо га звали. Из овог размишљања прену ме опет исти, Милојев глас:

- Ја бих да ми допустите г. Бајићу, и опростите на једном интимном признању. Сад ми је прилика, хтедох да вам се захвалим. Ви сте заслужни за моју прву креацију о Беседи деветсточетврте, моју баладу *Рибарева смрт* за клавир и оркестар. Тада сам на ваш наговор оркестарску партију прерадио за други клавир и са Виктором Розенцвајгом, садањим лекаром у Загребу, свирао сам то дело младости узбуђен

и срећан. Под кишом аплауза ви сте ме извели на подијум и рекли стежући ми руку: „Одавде вас пут води на конзерваторијум!“ Ја сам вас драги професоре и послушао. Ви сте за мене представљали још за дуго незавидљивог и сусретљивог друга. Умели сте око своје Музичке библиотеке да окупите све наше композиторе, међу којима је било и ваших ђака. Прву своју штампану композицију *Дођи, дођи* за мешовити збор, видео сам благодарећи вама г. Бајићу. Ви сте ми издали и песме *Јапан* и *Под старом гробном плочом*, као и цео циклус клавирских *Минијатура оп. 2*. Понели сте у првим данима буђења наше модерне музичке културе велик терет и ви сами били њен значајан део, ма шта други причали. Радили сте за њу, а то је ваша велика заслуга на коју се са узбуђењем помишља. Још једном, велико вам хвала, господине Бајићу!

Просто занемех од ових лепих речи, и не могах а да се не присетим колико су ме само нападали и коририли да сам стари и да вучем назад. Тим пре су ми годиле Милојевићеве похвале, да сам и сам незнатни, ал' зачетник те модерне европске музике у нас. Ја?! А опет, ако ћемо право, па јест' ја. Ко би други још давне деветстодруте добио онаку критику у „Бранику“: „Под вештом управом младог професора музике на нашој гимназији г. Исе Бајића, који је први пут ове године управљао у новом својству певачким збором о беседи, изведене су све пијесе програма управо мајсторски. Коју песму већма да похвалимо? И сола и корови и свирачки, а нарочито тамбурашки гимназијски збор, изазваше најлепше признање и одобравање публике. Сви пак хвале вештину и разумевање г. Исе Бајића. Овај његов светосавски деби само је још један доказ више да је потпуно оправдан лепи глас што га ужива у српском музичком свету.“

Од речи до речи, а мени драго ем за мене, ем за директора. Не обруках га. А осталог се сећам из „Јелисавете“, игранке живе и одушевљења до беле зоре. И највећи меланколик морао се разгалити гледајући младеж како дивно вије српско коло. Мало сам се зачудио што се по поноћи и многи чланови „остарине“ латише кола, па богме показаше омладини да и они умеју заиграти „виловито, плаовито“...Било је већ свануло кад се разиђосмо, а у мом срцу остаде слатка успомена....

С ових беседа, а било их је подоста, и да не будем прескроман, врло успелих, и публици драгих, мисли и сећања ми скренуше на наше позориште. Јест' да сам у гимназији подучавао у свирању на гласовиру и виолини, ал' се мали број ђака определио да му музика буде позив, мало њих, али одабраних. А у позоришту недовољно стручних људи који би одговарали потребама театра у ком се глуми, пева и игра... Зато сам сам упро за конзерваторијум, или какву музичку школу. Они не дају, ја поново. Они коче, ја опет. Ја иштем, они гуњђају. Ја не попуштам, они на крају присташе.

И напokon, кренула је и трајала је та школа, моја, Бајићева музичка школа. Нови Сад заузео још угледније место, те је моја нова установа надаље вршила једну благородну задаћу на буђењу племенитих осећања, усавршавању музичких вештина и развијању естетичног укуса наше младежи.

За овај наум имао сам одличне стручне вештаке, ал' баш. Какви су то били музичари, па каква дивна настава а тек школски концерти! Моји дивни наставници и пријатељи школе: Вида Вулко Варађанин, Зора Вучетић, Бетика Саргерова, Павле Кунвалд, Малвина Цебак, Илона Јуба, госн Палман, др. Ђура Трифковић, супруга др.

Мајера Оскара и Габријела Берићева, а посебице Венцеслав Рендл и Емил Сакс који дођоше из Београда да раде у мојој школи.

- А колко се ја сећам, ви сте одавна г. Бајићу, јави се мој саборац Душан Шамбек, писали и говорили о реформисању наших певачких школа. Ваша књига *Теорија правилног нотног певања* је једна драгоценост ствар, без које ни један српски певач не би смео да буде ако је прави и одани члан било које певачке дружине. Та вам је књига да рекнем „певачко“ Оче наш. А колико је комада тих књига ушло међу наше певаче?

- Ма маните се, срамота казати!

- Ја зато хоћу да споменем туђинце. На пример Немце. Истина је да су они много већи народ него ми Срби, али је карактеристично колико они полагају на оно за чим се заузму. Херман Волф, учитељ музике у Хамбургу написао је књигу *Elementar Gesang lehre* која је одмах растурена у 300 000 примерака. А колико тек разноврсних књига има за ту струку?! И свака је добро примљена, и јако растурена. Каква разлика између нас и Немаца! А наша музичка литература тако је малена и слаба, да би ја чак смео рећи да је ми у правом смислу и немамо. Сви наши музичари који су се до сада бавили музичком литературом разочарали су се одмах на првом кораку, због немара друштва. Та шта је на пример било са вашим Музичким листом и Музичком библиотеком г. Бајићу?

Ништа не рекох, само руком одмахнух. Пропаст, права пропаст!

- Зато се и ми издавачи клонимо тога, растужено ће г. Ђорђе Ивковић који ми је штампао друго издање *Теорије нотног певања*. Сензационалне књиге, романи, пикантерије, то су ствари за нас, за нашу омладину. Нашто њима музичка књига?

- Боже мој, зар није доста што он једанпут или двапут недељно долази у певачку школу „да се бадава дере“, одговорих цинично. Хоћете ли веће жртве од једног младог човека, који осим певачке школе зна и за кафану, билијар, Цигане и кеца?

- У нашим певачким школама почињало се, истину ваља рећи и са теоретичким учењем. По рецепту и начину који су препоручивале веће и практичније коровође и музичари, тек што се та мисао роди, већ је истом српски немар угуши.

- Да некад, брецнух се на г. Шамбека. Како је некад било у Великој Кикинди, Вршцу, Панчеву, Сомбору, али данас ничег нема. Једино Београд енергично и озбиљно ради на теоретичком образовању певача. Ту је Стева Мокрањац заслужио свако признање.

- Њему част, али не може се видети ништа боље. Сада се само траже композиције и композитори, а не питамо да ли ми имамо земљишта, основнице, избебуха се у наш разговор убади г. Петар Крстић. Чеси су били познати као најмузикалнији међу Словенима, па ипак ни они до Дворжака и Сметане не имаше правих композитора.

- Мађари су, додадох, у музици као и у свему другом далеко одмакли од нас, па ни они немају признатих композитора. Лист им је отишао у немачке ствараоце.

- Што се тиче Мађара и у музици су они одушевљене патриоте. Њима Рац Пал није био само један Циганин који сјајно свира, као нама Београђанима Стевица или

код вас Јаша од Кумана, већ као особити вештак у мађарским аријама. Растрзан је био на племићким славама и частима, а при његовом погребу у оној необичној пратњи била је маса барона, грофова и других важних људи мађарског јавног живота. Самоуког Рац Пала заменили су музички образовани синови о трошку Мађара, пријатеља националне им музике. У Србији се нашао један одличан министар просвете који је Стевици дао стипендију да иде у Праг, али су по познатим и честим министарским српским кризама дошли један за другим два министра који су му стипендију одузели. Помислих, Боже, ја кад сам тражио ни не одговореше ми.

Све ово рече мој драги пријатељ из Београда, сликар Стева Тодоровић, па настави:

- Италијани, Немци, Французи и други западњаци, дају свом најнежнијем подмлатку већ елементе музичке теорије, а црква то прихвата и гради даље и предаје тако спремљеног члана друштву, народу. Чујем да се и у православној Русији такође систематично ради. Не остаје друге и нама, иако то има својих тешкоћа. У Србији је то лакше него у Војводини, јер ви нисте господари у оним школама које су ваше, а и школе су вам преоптерећене страним језицима.

Да би дао потврду Тодоровићевим речима г. Шамбек рече:

- Могуће је да има још у којим српским местима певачких школа у којима се правилно ради, у којима се наине теорија учи, али ја сумњам. Осим гимназијских и више заводских корова не верујем да се где год још баве теоријом. Ви сте г. Бајићу добро приметили у свом некад излазећем *Српском музичком листу* да се чак ни у нашим вишим заводима на пр. препарандијама не учи теорија систематски и правилно. А то је вероватно и сад, јер то се види, хоћу рећи чује код већине наших данашњих учитеља. Код наших певачких дружина већина певача нема ни појма о музици, ноти и правилу шта је песма и како је ваља певати. Већина воли да пева, одушевљава се онако, не зна ни сама узрок томе. Неки чине то што веле да воле да буду у друштву, што воле забаву и томе слично.

- Јесте, баш тако, потврдох. Али прави смисао, прави задатак и циљ српског певача, тај је код већине неразвијен и они га ни најмање не појме. Ни дан дањи. Ја сам сав труд свога живота улагао да би то престало, да би се једном код нас Срба све то на боље окренуло. Предлагао сам реформе код наших певачких дружина, те да се учење у сасвим другом и новом правцу мора започети како би ми Срби већ једном били достигну и равни певачима других народности, који су због наше учмалости и намарности бољи од нас.

- Смео бих да тврдим да скоро три четвртине певача у нашим дружинама не знају апсолутно ништа из музике.

Ову сурову истину изрече још један вредни коровођа и композитор, мој истомишљеник Сташа Бинички:

- Не знају ни оне најобичније ствари. Знају на пример да онај лист из којег певају има пуно тачака које се зову ноте и да су распоређене на пет линија. Знају и то да она тачка која је „више“ написана значи виши глас, а она што је ниже написана означава нижи „дубљи глас“. И то ти је сво знање, из природне навике очију. Оно што је дакле једном певачу најнужније, а музичару поготову, то им недостаје. А без најнужнијег,

без теоретског музичког образовања, тачније основне музичке писмености, не може певач никада бити прави.

- До душе, нашалих се ја, наше су хоровође још сретне, што је код нас Срба бар слух доста добро развијен те им тај природан дар при учењу песме даје мало олакшица.

- Ма није то довољно, љутну се г. Тодоровић. Бадава је то, што је слух добар, кад то није једини услов да певач песму коју учи добро схвати. Разумети песму, њен карактер и друго, не може се никако, ако нема добре подлоге, мислим на музичку писменост.

- Ја сам певао у многим певачким дружинама, јави се г. Крстић. У Бечу на пример, и у више немачких и чешких певачких дружина. Чинио сам то из жеље да их проучавам, да видим како се то код њих ради.

- Слично и ја, украде му реч г. Шамбек. Па шта смо нашли код туђинаца? На оно што је најглавније, на добру школу. У Josefstader Gesangverein где је дириговао извесни професор музике Хајнрих Милер, који је имао и своју приватну музичку школу, било је обавезно учење теоретско. Тај човек је чак и естетику предавао својим певачима.

Жарко Савић, наш угледни певач, са европском каријером, не одоли да на ову тему коју прозбори:

- Код Словенског певачког друштва у Бечу, где су махом академски образовани људи редовни чланови, под управом хоровође Архангелског, рођеног Руса, владао је јединствен ред. А у чешком певачком друштву Јова Човску професор Јосиф Колар вечито је чак и за време певања, скакутао око велике табле на зиду и доказивао теорију да би се песме у пракси боље изводиле. Има још много лепих примера. Лепших и бољих него овде што се даду видети. Имао сам прилике да видим Српско певачко друштво које за четрнаест дана створи програм од шест песама и излази безбрижно пред публику да је оплемењује и занесе лепим складним певањем. Замислите како се то извађа?! А сирота публика, шта ће? Кад се већ нашла тамо, онда мора и ту „гњаважу“ да истрпи.

- Из тога излази дакле још нешто, захух и г. Пушибрка. Као да су певачке дружине у главном зато створене да праве капитал, да се богате. Онај главни идеални циљ, она дужност њи'ова, ко ће на то и да помишља?

Окрете главу, па ману руком као да хтеде рећи „ћорава посла“.

- Ја да вам кажем, замишљено ће госн Шамбек. Ту хоровођа долази и до неприлика, јер не може да дође у споразум са оним што му одбор опредељује. Оно што би он хтео, рецимо одбор нађе за неправилно или тако нешто, и онда ја да вам кажем, ради без воље.

- Хеј ви, оострани Срби, мислите ли да је код нас у Србији боље, заука се г. Тодоровић. Код нас министар просвете који је велику школу подигао на универзитетску висину, није заборавио ни на уметност. Једним расписом препоручио је сликарска и скулпторска дела, а онда је објаснио глумачком особљу Народног позоришта своје намере о унапређењу представљачке уметности. То му је позив и струка, и за то му свака част. Али он не би смео да се задржи само на овим гранама

уметности. Ја налазим да министарство за музику није доста учинило, ако се задовољава да постави извештај број учитеља на средњим школама који узгред, раде без наставног плана музичког. Музиком треба да се озбиљније позабави и учитељска школа и да се у том циљу унесе предмет музичког и у основне школе. Богами г. Исидоре и у Србији изумиру људи који на пример имају појма поред своје струке и о музици.

Замислих се и забринух. Изгледало ми је да се успавало оно наше првобитно одушевљење за народну музику које код нас беше изазвао покојни Корнелије Станковић својим радом на Вуковски начин. Још увек нам требају наше беседе и концерти, требају дечије школице, школе девојачке и друго, где би се певале и свирале наше домаће песме. Да, само тако, а не да ми без обзира на већ познате народне мотиве и дух нашег језика и изговора пресађујемо, копирамо туђинске арије, да сами себи постајемо туђинци.

- Зар не мислите господине Исидоре, јави ми се на послетку и Стеван Мокрањац, да има много људи у Срба, више него у других народа, који занемарују своју песму. Они веле музика је нешто интернационално, космополитско, јер је музика језик осећаја у шта се цео свет разуме, јер нема у музици таквих ствари које би припадале само једном народу.

- То тврде обични људи, госн Стеване. То су они који су образовани, али који нису никада озбиљно размишљали о особинама музике, још мање о особинама поједине народне музике, камоли су је свестрано и темељно проучавали. И то не раде само они којима музика није струка, већ на жалост и школован музички свет. Ми као да се нашега стидимо, као да хоћемо нашега да се одрекнемо, као да ћемо тиме пре постати део великог света. Каква заблуда!

- А ти исти учени и угледни људи не презају рећи како су способни намах распознати да ли је који музички комад што га слушају талијанског, немачког, мађарског или српског карактера и не мислећи на то како су том својом изјавом побили своју пређашњу тврдњу да је музика интернационална. Сложићете се г. Бајићу да националном музиком можемо назвати ону народну песму која је уметнички толико усавршена да је постала заједница свих слојева свога народа.

- Кренуо сам ја вашим стопама и стопама уваженог Корнелија. Обилазим, бележим и у ноте стављам. Колико год ми је у моћи не дам да се наша народна песма изгуби и оде у пропаст заорава.

- Ја бих то наше баш назвао етномузикологијом. Не знам, хоће ли се убудуће који Србин посветити овом послу. Али ако би се неко и усудио, њему ће наш рад јамачно користити. Наш рад ће бити оно, што су биле први наши буквари и језичке граматике.

- Знаш ја да није у нашој работи све исцрпљено, ал' ако смем рећи, да је већ сада наша српска песма спашена од пропасти захваљујући вама госн Стеване.

То рекох госн Мокрањцу, али се и он негде изгуби у омаглици мојих узбурканих мисли и сећања. Не стигох да му кажем како је он у том погледу саградио величајни споменик српској музици, којем је и моја маленкост, бар се тако надам, додала по који вредан камен темељац. А дал' сам мого више и боље? О томе нек суди будућност...

